

Ohrožený druh: muž jako chleboďárce a bojovník

Skóre:	0.77
Název zdroje:	Mladá fronta Dnes
Datum vydání:	31.01.2009
Nadpis:	Ohrožený druh: muž jako chleboďárce a bojovník
Strana:	27
Pořadí:	1
Mutace:	Zprávy z regionů
Rubrika:	Kavárna - esej
Autor:	LENKA FORMÁNKOVÁ
Ročník:	20
Číslo:	26
Náklad:	300595
Odkaz:	http://www.idnes.cz/
Oblast:	Celostátní deníky
Zpracováno:	31.01.2009 06:38
Identifikace:	DCMF20090131130034 cz
Klíčová slova:	FSS

V posledních desetiletích dochází zejména ve třetím světě k ROZVRACENÍ TRADIČNÍCH mužských pozic. Je to bolestný proces.

Ženy v rozvojových zemích jsou pracovitě, odpovědné, důvěryhodné, společensky odpovědné, pečující a spolupracující, zatímco muži jsou násilní, promiskuitní a neodpovědní, neustále opilí lenoši. Na rozšíření této jednostranné, nespravedlivé i nebezpečné charakteristiky upozorňuje Světová banka ve své předloňské studii Druhá polovina genderu. Kritizuje v ní skutečnost, že pokud jsou muži v rozvojových dokumentech s genderovou tematikou vůbec zmíněni, bývá jejich úloha popisována negativně. Často jsou vykresleni jako faktor bránící nejen rozvoji žen, ale potažmo i celému rozvojovému světu. "Muži byli tradičně vnímáni jako aktéři rozvoje, zatímco ženy byly upozaděny. Tento stereotyp nakonec umožnil větší zaměření na ženy v rozvojových projektech, protože byly pokládány za zranitelnější," nabízejí autoři studie vysvětlení, proč se na muže v genderových materiálech nahlíží tak jednostranně.

Přitom Světová banka, stejně jako OSN, upozorňuje na význam úlohy mužů při řešení problémů, jako je šíření viru HIV nebo násilí na ženách. Ve zprávách o postavení žen v rozvojovém světě se však tento přístup mění velmi pomalu. Například v publikaci agentury USAID, nadějně nazvané Ženy, muži a rozvoj z března roku 2006, se slovo ženy objevuje dvakrát častěji než výraz muži. Vyjma titulní strany chybějí muži i na větší části doprovodných fotografií.

Kdy se to zlomilo Jak se vlastně v důsledku globálních změn posunul pohled na úlohu ženy a muže? Význam žen pro ekonomický rozvoj chudých regionů byl dlouho přehlížen. Až v sedmdesátých letech minulého století změnila tuto optiku práce nizozemské ekonomky Esther Boserup. Úloha žen v rozvoji (WID = Women in Development) se stala důležitou kategorií při analýze problémů rozvojových zemí.

Zaměření na specificky ženské aspekty rozvoje pomohla Organizace spojených národů i tím, že léta 1975 až 1985 vyhlásila Desetiletím žen. To sice umožnilo rozpoznat specifčnost ženského údělu a role, avšak problémy žen byly zkoumány tak, jako by byly izolované od života a problémů mužů.

Od osmdesátých let je v souvislosti se specifickou pozicí mužů a žen v rozvojových zemích používán termín Gender a rozvoj (GAD = Gender and Development). Do analýzy postavení žen v rozvojovém světě tedy logicky museli být zahrnuti muži.

"Koneckonců vztahy mezi muži a ženami ve společnosti a jejich role jsou postaveny na vyjednávání, balanci. Porozumění otázkám ženského útlaku vyžaduje poznat a porozumět postojům mužů, respektive tomu, co to znamená být mužem," upozorňuje odbornice na vztahy mužů a žen v rozvojovém světě, Frances Cleaver.

Traumatizující představa ideálu "Hlavním znakem nebo společenskou podmínkou mužství v Africe - získání statusu muže - je dosažení určité míry finanční nezávislosti, placené práce, příjmu a poté založení rodiny," píše Gary Barker a Christine Ricardo ve studii Mladí muži a konstrukce mužství v subsaharské Africe.

Mužství je tedy status, který si musí každý chlapec vybojovat. Představa mužnosti je v takové společnosti sdílena nejen prostřednictvím vtipů, narážek a urážek, ale třeba i během společenských ceremoniálů přístupných jen ženatým mužům.

Dospívající chlápci jsou tak neustále konfrontováni s tím, jak moc se vzdalují "ideálu" - společnost vytváří silný tlak na všechny, kteří se odchyľují od daných genderových očekávání. Ostatní muži i ženy dávají takovým "nonkonformistům" jasně najevo, že selhali v tom "být chlap".

Ideál muže byl vždy vytvářen během srovnávání se s ostatními, většinou s "podradnějšími" muži. Vládnoucí (hegemonní) mužství, jak o něm mluví ve své přelomové práci australská socioložka Raewyn Connell, se vždy vymezuje vůči dalším (pod)typům

mužství: "Každý národ konstruuje vlastní model mužství, s nímž se každý muž poměřuje a je poměřován ostatními. Tento model je vytvářen zdůrazňováním odlišností od ostatních. Tedy vymezováním se proti různým rasovým a sexuálním a jiným minoritám. A samozřejmě - ženám. Vládnoucí forma mužství v současném (globalizovaném) světě je spojena s muži kontrolujícími světové vládnoucí instituce: obchodní manažeři, kteří ovlivňují globální trhy, a političtí vůdci, kteří s nimi jednájí a stýkají se a v mnoha případech i splývají."

Mužský ideál z tradičních společenství ztrácí v globálním světě na své platnosti a lesku. Ekonomickou a politickou mocí disponují západní nadnárodní instituce. Nová podoba vládnoucího mužství ve svém důsledku zbavuje muže z rozvojových zemí jejich mužnosti, respektive možnosti o její ideální podobu usilovat. Tradiční africký nebo východoasijský muž se stává spíše symbolem podřízenosti, protikladem ideálu.

S čím Gándhí nesouhlasil Pro vztahy mužů a žen v rozvojovém světě a jejich pozice ve společnosti byly v posledních desetiletích určující globalizační procesy. Ve snaze snížit mzdové a další náklady přesunuly nadnárodní koncerny výrobu do rozvojových zemí. Přesídlené podniky začaly ve velkém využívat levnou a flexibilní ženskou pracovní sílu. Zapojení žen do trhu práce popohnala vzrůstající chudoba, která nutila více členů rodiny hledat zdroje výdělků. Příkladem může být Brazílie, kde zaměstnanost žen v důsledku ekonomické krize v osmdesátých letech vzrostla téměř o pětinu. Na začátku devadesátých let tu bylo dokonce více nezaměstnaných mužů než žen.

"Mezi lety 1980 až 2000 se rapidně zvýšil počet ekonomicky aktivních žen ve většině afrických, východoasijských i jihoamerických zemí. Tento trend se projevil i v tradičně islámských zemích. Například v Ománu vzrostlo zastoupení žen na trhu práce z osmi na dvacet procent," shrnuje odbornice na genderové otázky Janet H. Momsen ve své knize *Gender a rozvoj*.

V rozvojových zemích se tak změnila nejen tradiční způsoby obživy, nýbrž i společenské a kulturní poměry, což pochopitelně nezůstalo bez vlivu na tradiční představy o vztazích mužů a žen. Odborníci na výzkum veřejného mínění z *World Values Survey* zjistili, že placená práce žen se v posledních desetiletích stává normou i v rozvojovém světě. Podle jejich šetření souhlasí s výrokem "muž i žena by měli přispívat na společnou domácnost" v průměru devadesát procent obyvatel východní Asie a Pacifiku, Latinské Ameriky a subsaharské Afriky. Zpráva UNICEF z roku 2007 odhaduje, že v subsaharské Africe pracuje za mzdu více než dvašedesát procent žen. V Asii a v Pacifiku je to téměř sedmdesát procent.

To však neznamená, že je zaměstnanost žen všeobecně vnímána jako společenský přínos. Indický myslitel Mahátma Gándhí vyjádřil obavy zastánců patriarchálních pořádků: "Jít ven a pracovat, jak to dělají muži, to není pro ženy. Když je pošleme do továren, kdo se bude starat o naše sociální záležitosti a domácnost? Pokud ženy půjdou ven a budou pracovat, náš společenský řád se rozpadne a morální standardy poklesnou." Domov jako aréna moci Je sice pravda, že ženy v mnoha rozvojových státech přebraly roli živitelek a získaly díky tomu relativní ekonomickou nezávislost, ale děje se tak v podmínkách vykořisťování. Ženy v rozvojovém světě tráví v placeném zaměstnání více hodin než muži. Podle odhadů organizace Oxfam pracují ženy šedesát až devadesát hodin týdně. Přitom dostávají jen o něco málo více než polovinu mužské mzdy.

O tom, jak se utratí peníze, které ženy domů přináší, navíc často rozhodují muži. A jak muži ztrácejí tradiční pozice, zůstává rodina posledním místem, kde mohou demonstrovat autoritu a moc. Frustrace "ztráty mužnosti" nezřídka vede k alkoholismu, k drogové závislosti a k domácímu násilí. Kupříkladu v Keni se s fyzickým domácím násilím setkává víc než polovina žen. Fyzickému napadení čelí častěji ženy, které mají alespoň základní vzdělání a placenou práci. Jak se vyjádřil jeden účastník anonymního průzkumu: "Žena musí být bita, aby si zachovala k muži respekt a smysl pro disciplínu."

Další ohrožení tradiční mužské role přináší expandující urbanizace, přesněji přesuny venkovských obyvatel do městských aglomerací, v nichž vznikající výroby poskytují uplatnění spíše levné a poslušné ženské pracovní síle.

Všeobecná náhoda Z výše řečeného vyplývá následující bolestné zacyklení: ekonomická samostatnost představuje ve většině afrických států podmínku pro založení rodiny. A rodina je základním znakem dospělého muže. A schopnost plodit děti, tedy prokazatelná sexuální zkušenost, je znakem mužnosti. V zemi, kde populace roste mnohem rychleji než počet pracovních míst, však mladí muži nacházejí zaměstnání jen velice těžko. Nejčastěji jsou to krátkodobé práce v neformálním sektoru. "Fyzicky dospělý, ale svobodný muž je podezřelý. Dopady toho, že je muž svobodný, bývají v Nigérii velice vážné. Je často považován za neodpovědného, a dost možná i za homosexuála. Není mu dovoleno užívat jistých titulů. Pokud zemře, nemůže být pohřben stejným způsobem jako ženatý," konstatovali nigerijští vědci z Výzkumného centra pro reprodukční zdraví a společenské vědy. Frustrace z nemožnosti uspokojení sexuálních potřeb v manželském svazku pak nezřídka vede k pochybným alternativám k jeho dosažení, například k násilnému sexuálnímu chování vůči ženám. Podle průzkumu Světové banky dvacet procent jihoafrických dívek nesouhlasilo se svým prvním sexuálním stykem. Z násilného a další formy sexuálního násilí jsou například v Jihoafrické republice velice časté.

Cestou, jak potvrdit svoje mužství, rovněž bývá účast v ozbrojených konfliktech. Násilné sexuální zneužívání žen bývá pro bojovníky povinným projevem mužnosti. Například během bojů ve Rwandě bylo podle statistik znásilněno až půl milionu žen. Dvě třetiny z těch, které znásilnění přežily, jsou nakaženy virem HIV. Právě v souvislosti se šířením nákazy HIV upozornila Světová zdravotnická organizace na to, že "genderové společenské normy vytvářejí společenský tlak na muže, aby byli sebevědomí a nezávislí, nebáli se riskovat a prokazovali svoji mužnost pohlavním stykem s mnoha partnery".

Jako příklad vyrovnávání se s požadavky mužnosti jsou často zmiňováni horníci v JAR. Ve snaze získat společensky uznávaný status "skutečného muže" podstupují dennodenně risk zranění, nebo dokonce smrti v nebezpečných důlních podmínkách. Tito muži žijí odloučení, běžně i stovky kilometrů, od svých rodin, takže hojně využívají služeb prostitutek. V porovnání s každodenním strachem o život v dole se jim zdá nebezpečí nákazy HIV vzdálené.

Situace mužů ve společnostech "převrácených" globalizací je složitá. Veřejný prostor tradičně určený mužům se zmenšuje. Zvyšující se ekonomický a kulturní vliv nadnárodních organizací oslabuje pozici tradiční výroby rozvojových zemí. Ženy, dosud domácí pečovatelky, se stávají rivalkami mužů na "těsném" trhu práce. V reakci na globální změny se rodí touha upevňovat tradiční patriarchální společenské upořádání, v němž "muž ještě mohl být mužem". Podpora ženské rovnoprávnosti v rozvojových zemích pak může vést k dalšímu utužování tradičních očekávání vůči ženám. Naopak snaha o porozumění mužské zkušenosti, začleňování mužů do emancipačních procesů, jejich aktivní účast v kampaních proti násilí na ženách a šíření HIV/AIDS může a

musí být klíčem, jak zlepšit situaci obou pohlaví v zemích třetího světa.

***

Násilná kompenzace Frustrace "ztráty mužnosti" nezřídka vede k alkoholismu, k drogové závislosti a k domácímu násilí. Kupříkladu v Keni se s fyzickým domácím násilím setkává víc než polovina žen.

Být víc než ti druzí Ideál muže byl vždy vytvářen během srovnávání se s ostatními, většinou s "podřadnějšími" muži.

Foto popis| MUŽ TŘETÍHO SVĚTA Dělník na Madagaskaru pracuje 11. září 2008 na výkopu pro optické kabely; jeho denní mzda je ekvivalentem dvou amerických dolarů
Foto autor| Foto - AFP - ROBERTO SCHMIDT

O autorovi| LENKA FORMÁNKOVÁ, Autorka je spolupracovnicí oddělení Gender a sociologie Sociologického ústavu AVČR; studuje doktorský program na **FSS** MU

Zpracovatel: [Anopress IT a.s.](#)